

ПРАГАЈ КУРЈЕНТИ

БРДА СМЕЋА: У СРБИЈИ СЕ РЕЦИКЛИРА САМО ШЕСТ ОДСТО ОТПАДА

Служио сам мађарског цара

Низбрдо, ја подупирем леђима напред, а новинар кочи отпозади. Кад дођемо на равно, питам га да ли некако можемо да одмах узимамо новине из штампарије за стари папир, да нађе неку везу за то. Он се смеје

МОМЧИЛО ПЕТРОВИЋ

Зовем се Џенгис. Имам 17 година. Живим у Београду, скупљам папир по контејнерима. Новинар каже да имам царско име, да је био мађарски цар који се звао Џенгис Кан. Смејем се, кажем: „Боље да сам Џеки Чен“. То је глумац у карате филмовима који све побеђује. Новинар брани мађарског цара: „И он је све побеђивао...“

„Ал' се није сликао за филм!“

У Србији има око 40.000 уличних сакупљача секундарних сировина, а верује се да они издржавају око четврт милиона душа. У том

послу годишње се окрене око 200 милиона евра, а више од четвртине ове суме одлази у буџет државе.

У Србији се рециклира тек шест до осам одсто отпада, у Немачкој између 30 и 40, а у Јапану између 80 и 90 одсто. Захваљујући сакупљачима старе хартије, Србија не увози целулозу од које се прави папир нити због тога сече своје шуме.

Готово 95 одсто корисног отпада прикупе улични сакупљачи, а тек сваки тридесети у овом послу није Ром.

Иронично, улица се зова Нова, али у насељу од лима, лесонита и картона све је било

старо и пре него што је тамо донето. Испред уздигнутог прага, на утабаној земљи седам пари обуће у чије се шавове неповратно увукла прљавиштина, и све су те некадашње ципеле, патике и салонке угажених пета, па личе на папуче.

Џенгис довикне нешто у тамну унутрашњост бараке, и малишан зарастао у црну косу с муком прекорачи праг па држећи пластичну боцу са две руке, јунаку моје приче сипа воду да се умије.

„Чекај да чујем ову песму, па да пођемо“. Капљице на његовој коси блистају на јутарњем сунцу док Синан Сакић у бараци пева „Покајах се, пођох да је видим“.

ДРАГАН КУЈУЊИЋ

ТЕШКА СВАКОДНЕВНИЦА: СКУПЉАЧИ ИЗДРЖАВАЈУ ЧЕТВРТ МИЛИОНА ДУША

„Много јака ствар“, каже док унатраг извлачи трицикл са четвртасом корпом у којој ће ме превести преко Бранковог моста.

Путници из аутобуса који нас прстижу гледали су нас са висине, и није им падало на памет да је на трициклу могао да буде новинар, ексцентрични бизнисмен, дански принц, мађарски краљ...

Улични сакупљач отпада дневно ради једанаест сати. За то време препешачи, у просеку, 19,7 километара и прикупи 200 килограма папира.

Четвртина сакупљача млађа је од 18 година, а просечни животни век ових радника је 46 година.

Ценгис је мршав, и низак, па мора да се попне на точак контејнера да би досегао његову унутрашњост руком или замашћеним штапом, зависи од количине смећа унутра. Мени је ивица до испод пазуха, и кад се једном наслоним на њу док Ценгис искоса одмерава моју гадљивост, после ми је свеједно.

Јутро је, и на дну током ноћи испражњених контејнера нађе се тек понека свезана кеса са смећем које су укућани бацили при поласку на посао. Завирујемо у лимене сандуке тек реда ради, док трагамо за картонском амбалажом из које су продавци напунили своје рафове.

Ценгис слаже кутије које му ја приносим, па се померамо напред. На раскрсницама остаје уз трицикл, а ја замичем за углове да осмотрим споредне улице.

„Је л' има!?", виче за мном, а мени је непријатно да му гласно одговорим. Само одмахнем руком кад му уловим поглед.

Откупљивачи плаћају у динарима за килограм: гвожђе 10-12; алуминијум 60; лим 8; бакар 380; месинг 180; ливено гвожђе 12; акумулаторско олово 35; папир и картон 3-7.

Сви контејнери у Београду исто смрде. И унутрашњост сваког прекривена је истом дебелим сивом скрамом прљавштине. Видео сам: о крајке хлеба; љуске краставаца и лука; разбијене тањире; делове прозорских рамова са којих се љуштила зелена боја; исцеђене кутије млека; папирне тапете са црвеним узорком винове лозе; љубичасти фен за косу; дебели свежањ папира са перфорираним ивицама; некакве испране кости; књигу једног нашег

познатог млађег писца са посветом „јединој љубави“ и обећањем верности; једну шубару, један сламнати женски шешир и један качкет са амблемом Демократске странке; пластичне боце, и опет пластичне боце; један часопис за мушкарце са чијих су страница маказама биле исечене фигуре... све то заливено масноћом и прашином из кесе усисивача.

Ценгис је листао онај мушки часопис, ја читао посвету, а онда смо те доказе љубави убадили у корпу.

ИЗЛОЖБА ФОТОГРАФИЈА „ГРАДСКИ РУДАРИ“

Није било једноставно фотографисати Роме по Србији, који скупљају секундарне сировине, и од њих, продајом, покушавају да преживе. Фотографи Драган Кујунџић и Самир Делић провели су неколико дана на депонијама у Београду, Нишу и Новом Пазару, и објективима дочарали суморну атмосферу са којом се суочавају Роми док претуррају по ђубришту. Фотографије, њих 40, од којих неке објављујемо, су до пре десетак дана биле изложене у Центру за културну деконтаминацију, а ускоро ће ова изложба под називом „Градски рудари“ бити отворена и у Нишу, Новом Пазару, Пироту, Рашки...

Циљ двојице фотографа и аутора изложбе је да укажу јавности на људе, пре свега Роме јер се они најчешће баве сакупљањем секундарних сировина, како је радити по 16 сати дневно, без икакве здравствене, социјалне заштите. На изложби у ЦЗКД-у се продала скоро половина фотографија, а новац ће бити уплаћен за помоћ првом синдикату Рома у Европи. Услови у којима припадници ове националне мањине раде су једном речју катастрофални. А то су за НИН потврдили и аутори изложбе: „Они немају посебну, специјалну одећу за рад, ни заштитне маске, понеко од њих има рукавице, али оне им не могу помоћи, јер мирис-смрад и прашина на депонијама су несносни!“ – каже Кујунџић. Његов колега Делић, који је фотографисао раднике у Нишу, Пироту, Новом Пазару, слаже се да је овај посао попут рударског: „Тешко је било на Нишкој градској депонији. Људи раде на огромном сметлишту које се дими и невероватно смрди. Док смо сликали било је лепо време, не могу да замислим како је њима зими или лети на тропским врућинама...“ Кујунџић је фотографисао у Београду, код Панчевачког моста и на Звездари. Али и заједно са колегом Делићем у Нишу. Не може, а да не заборави тренутак када на Нишку депонију дође смеће. Настаје права драма, ко ће пре, радници или багер: „Када се смеће избаци из камиона дигне се огромна прашина, Роми се утркују са огромним багером који прелази преко ђубрета, да би га изравнао односно уништио. Радници ризикују своје животе не би ли узели оно 'најбоље' од отпада што могу да продају, за мале паре. Тај призор изгледа стравично...“ – прича Кујунџић, који је на једној од фотографија приказао и ромско насеље на гробљу, у Трстенику.

Делић каже да док је сликао у Новом Пазару, Роми су користили прилику да му се јадају на проблеме који их муче: „Многи од њих нису желели да се сликају. Једна жена, Есма, рекла ми је да не сликам њеног сина, јер ће можда једног дана да се ожени, па да не буде бруке. Већина људи је спремна да слика Роме, не поштујући етичке и моралне кодексе у фотографији. Због тога они и не желе да се фотографишу, боје се“.

Сакупљачи, кажу наши саговорници, пређу по 20 километара дневно, сакупе око 200 килограма картона, папира, и све то да би за 16 сати зарадили 800 динара. Њихове фотографије требало би да пробуде свест код оних који могу да им помогну, и за почетак обезбеде довољно пристojне услове за рад.

М. ПАУНОВИЋ

САМИР ДЕЛИЋ

САМИР ДЕЛИЋ

ТЕМА ЗА СИНДИКАТ: ЧЕТВРТИНА СКУПЉАЧА СУ МЛАЂИ ОД ОСАМНАЕСТ ГОДИНА

У кесу окачену о леву страну колица стављали смо стари хлеб, у ону на десној страни делове одеће, целе шоље, и све што би могло да послужи у кући.

"Да ставим фен?"

"Стави!"

Делегати из тридесет општина Србије на Оснивачком конгресу одржаном у Нишу 28. јануара формирали су Републички синдикат сакупљача секундарних сировина, а за председника тог синдиката 93 делегата изабрало је Шабана Салијевића из Ниша.

Тада, у зиму ове године, формирано је пет општинских одбора, и то у Бујановцу, Врању, Пироту, Прокупљу и Нишу, где и има највише сакупљача секундарних сировина. Сада се завршава процедура око формирања одбора у Параћину, Књажевцу и београдским општинама Обреновац и Звездара.

- Наш синдикат је први у Европи, а можда трећи у целом свету. Специфичан је по томе што окупа и незапослене и запослене, јер велики број сакупљача секундарних сировина ради у комуналним предузећима - каже Салијевић.

Ветар занесе, као једру, велику картонску таблу кад је Џенгис подигне изнад главе.

Има шесторо браће и четири сестре. Његов отац има две жене. Три пута им је горела барака откако су 2001. дошли из Бујановца.

"Само кажу: бегите, Цигани!, и запаље..."

"Ко запали?"

"Они."

"Који они? Зашто?"

"Па зато... да нас отерају, да зидају."

"А полиција?"

"Кажу: ко вам је крив, што сте дошли?"

Основни задатак синдиката биће решавање радног статуса сакупљача секундарних сировина, регулисање њиховог пензионог и

здравственог осигурања и увођење назива у номенклатуру занимања. Овај синдикат тражиће да се контролише цена секундарних сировина, да се ограничи њихов извоз, који је на годишњем нивоу око 150 милиона евра и да се сакупљачи укључе у процес рециклаже. Осим регулисања основних права, као што су здравствено и социјално осигурање, затражићемо и учешће у креирању локалних планова за управљање отпадом - каже Шабан Салијевић.

Две Џенгисове сестре иду у школу, две су још мале.

Он је ишао до петог разреда, а онда је почео да ради са оцем.

"То ти је била робија: убади ме у контејнер да му додајем ствари. Унутра зими хоће да буде жар, лети пчеле... а стакло преко целе године."

Сад је добро, има своја колица.

"Већи точкови, већа зарада", каже.

"Како то?"

"Па шта мислиш, шта може да стане у дечја колица, а шта у коњска кола?", каже као да је мало увређен мојим незнањем основних животних истина.

Преко пута улице стоји лепа смеђокоса девојка и снима нас малом камером. Џенгис је примети први и заузме позу каратисте. „Деки Чен!“, виче.

Ја јој се осмехнем заводљиво, али лице је заклонила руком и камером, и не видим да ли узвраћа.

Власници отпада дужни су да на сваку суму исплаћену сакупљачима плате 18 одсто пореза на додату вредност, и 10,69 одсто пореза на трансакције готовим новцем. Они тај трошак преваљују на сакупљаче, па им од сваке исплате одбијају 28,69 одсто - готово трећину.

Један од циљева синдиката биће борба за укидање оног пореза од 10,69 одсто, или за

његово преусмеравање тамо где ће користити сакупљачима.

Висок мушкарац у жутој "лакоста" мајици једну руку дао је лепој девојцици, а у другој носи кесу са свежњем магазина и новина. Као да не постојимо, очешавши ми раме, убади их у контејнер, и пред нама се распу примерци "Космополитена" и "Men's health"-а, и хрпа "Данаса".

Човек у жутој мајици отвара задња врата црног аутомобила да девојчица уђе, а кад је смести, крене ка предњем крају. Поглед му се задржи на бранику, па пажњу усмери на нас. На тренутак је изгледало да ће нам се обратити... али је само тамне наочаре затакао за дугме на прсима, и сео за волан.

"Много људи остави новине крај контејнера...", Џенгис као да је правдао Београђане.

Девојчица је залепила нос за прозоре и буљила у нас.

У Алексинцу данима Роми прекопавају једну утрину где је некада био отпад. Копају у дубину од 70-80 центиметара у потрази за ситним металним деловима које су точкови камиона временом утискивали и земља их затрпавала.

- Зашто никог нема да их одведе да раде готово то исто, да копају, али канале, што се много више плаћа? - каже Шабан Салијевић.

Зовем се Џенгис, као мађарски цар.

Колџа су нам пуна.

Низбрдо, ја подупирем леђима напред, а новинар кочи отпозади.

Кад дођемо на равно, питам га да ли некако можемо да одмах узимамо новине из штампарије за стари папир, да нађе неку везу за то.

Он се смеје.

Кад би нашао везу, ја мислим да би то била много јака ствар.